

Slotbijeenkomst Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp

24 maart, Het Nieuwe Instituut, Rotterdam

De vier werktafels leverden veel interessante inzichten op over ontwikkelingen die gaande zijn, rollen van oude en nieuwe spelers, en manieren waarop het Rijksbeleid die kan ondersteunen. Tijdens de slotbijeenkomst werden de thema's verder uitgediept en gekoppeld aan een strategische uitvoering van de komende Actieagenda. De slotbijeenkomst bestond uit vijf parallelsessies en een plenaire afsluiting. In de parallelsessies boden pitches uit de praktijk aanleiding om verder te praten over specifieke speelvelden zoals het lokaal stadmaken, de verbinding tussen onderwijs en de praktijk, de nationale opgaven met het Rijk in een voorbeeldrol, en Nederland als internationale partner voor kennisuitwisseling en als living lab. Daarmee kwam in beeld welke verbindingen tussen programma's van de AARO en andere initiatieven vruchtbaar zouden kunnen zijn en waar belangrijke schakels of initiatieven ontbreken. De plenaire afsluiting was een gesprek over een sterkere verbinding tussen ontwerpkracht en de verschillende maatschappelijke en omgevingstechnische uitdagingen waar we ons voor gesteld zien binnen het kader van de nieuwe Omgevingswet.

sessie 1: de lokale praktijk, nieuwe vormen van stadmaken

Maarten Tas, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie; Vincent Kompier, Architectuur Lokaal

Sessie 1 maakte nog eens duidelijk dat het lokale speelveld ingrijpend is veranderd. Doordat gemeentelijke diensten over minder ontwerpend potentieel kunnen beschikken, is een vacuüm ontstaan dat kansen biedt voor initiatieven van collectieven uit de samenleving. Dit zijn de spelers die experimenteren met nieuwe vormen van stad-maken waarin private en publieke belangen samen komen. Het is belangrijk te zoeken naar passende manieren om deze nieuwe arrangementen te ondersteunen. Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie doet dit bijvoorbeeld in de vorm van Stadslabs en benadrukt de noodzaak om kennis en processen die nodig zijn bij lokale zelforganisatie, breed te ontsluiten. Met Atelier ZZ ondersteunt Architectuur Lokaal vooral de lokale besturen in hun nieuwe rol. Voor de ontwikkeling van omgevingsvisies in het kader van de nieuwe Omgevingswet is het belangrijk dat zij beschikken over de juiste kennis en werkmethoden om ruimte te kunnen bieden voor nieuwe vormen van stad-maken. In deze werksessie een pleidooi voor meer steun en experimenteer ruimte voor 'durvers'.

sessie 2: complexiteit in de praktijk, ontwerpkracht voor opdrachtgevers

Joost Schrijnen, O-team; Marieke Francke, IABR; Indira van 't Klooster, Architectuur Lokaal

In sessie 2 werd duidelijk dat partijen doordrongen raken van het belang van een integrale benadering van vraagstukken op het gebied van ruimte, mobiliteit, water, energie en andere terreinen. Met de inzet van ontwerpers wordt het mogelijk om met verschillende partijen en disciplines op crosssectorale wijze aan deze vraagstukken te werken. Het O-team wil publieke en private opdrachtgevers vertrouwd maken met deze nieuwe aanpak. Dit vraagt om een open houding van opdrachtgevers: van normatief en toetsend naar creërend en ontwikkelend. Ook de ontwerpateliers van het IABR zijn erop gericht de inzet van ontwerp op lokaal niveau te bevorderen. Ontwerp biedt directe aanleidingen om het gesprek te openen en de weg vrij te maken voor baanbrekende ideeën en nieuwe vormen. Architectuur Lokaal richt zich in dit kader op de ontwikkeling van kennis en inzicht met betrekking tot ruimtelijke vraagstukken bij de wethouders van Nederlandse gemeenten. Ook daarin staat ontwerpend onderzoek centraal als een middel om de vraag te definiëren en eraan te kunnen werken met verschillende partijen. De deelnemers geloven dat de AARO de inzet van ontwerpers kan vereenvoudigen door ontwikkelingen te stimuleren, met kennis te ondersteunen en pilotprojecten breed kenbaar en toegankelijk te maken.

sessie 3: ontwerpkracht en nationale opgaven, de voorbeeldrol van het Rijk

Rients Dijkstra, College van Rijksadviseurs; Elien Wierenga, Atelier Making Projects

In sessie 3 is gesproken over de inzet van ruimtelijk ontwerp bij nationale opgaven. Als Rijksadviseur onderstreept Rients Dijkstra het belang van integraal werken. Daarbij kan ontwerpend onderzoek een grote rol spelen. In het kader van Atelier Making Projects, een van de AARO programma's, worden verkenningen uitgevoerd en strategieën ontwikkeld. Het ontwerpatelier biedt ruimte voor experiment, reflectie en betrokkenheid van nieuwe partijen en werkt interdepartementaal. De inzet van ontwerpend onderzoek staat hier centraal. Niet alleen zijn opdrachtgevers nog veelal onbekend met de waarde van ontwerpend onderzoek, ook ontwerpers slagen er vaak niet in hun betekenis voor het ontwerpproces in de volle breedte over te brengen. De deelnemers vinden het belangrijk dat er meer draagvlak komt voor ontwerpend onderzoek als voorwaarde voor kwaliteit in de oplossing van brede vraagstukken.

sessie 4: veranderende praktijk, onderwijs en praktijk sterker verbinden

Wouter Vanstiphout, TU Delft; Eric Frijters, FUR

De verbinding van onderwijs en praktijk staat centraal in sessie 4. De leerstoel Design as Politics stelt zich ten doel governance, economie en ontwerp met elkaar te verbinden tegen de achtergrond van een veranderende praktijk en veranderend opdrachtgeverschap. Daarbij wordt gewerkt aan praktijkopgaven van verschillende aard. Het netwerklectoraat Future Urban Regions wisselt elk half jaar van locatie en richt zich daarbij op wisselende ontwerpthema's die aansluiten bij de lokale opgaven. Ook design thinking is hier onderwerp van studie en er wordt gewerkt aan nieuwe procesmodellen.

De deelnemers hechten waarde aan het organiseren van een omvangrijk contactoppervlak met de samenleving. Met name de TU's zouden kunnen profiteren van een sterkere binding met samenleving en praktijk. Verder wordt algemeen belang gehecht aan de specifieke ontwerpvaardigheden en -kwaliteiten. Daarmee onderscheidt de ontwerper zich immers van andere spelers in het proces en levert hij zijn unieke bijdrage. Het is belangrijk dat het vakonderwijs zich blijft richten op de ontwikkeling van ontwerpvaardigheden.

sessie 5: internationaal profiel, Nederland als partner voor kennisuitwisseling en living lab

George Brugmans, IABR; Martijn van der Mark, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie:

In sessie 5, gewijd aan internationalisering, wordt meermaals het belang onderstreept van een beleid voor de lange termijn met een heldere keuze voor het koppelen van opgaven en ontwerpkracht. Deelnemers geloven in de kracht van een gebundelde beleidsagenda waarin cultuurbeleid, internationaal cultuurbeleid, topsectorenbeleid, ruimtelijk beleid en de agenda van de ontwerper als ondernemer elkaar versterken. Internationalisering betekent veel meer dan marktverruiming. Het biedt ook de mogelijkheid om kennis uit te wisselen en nieuwe ontwerpvaardigheden te ontwikkelen, bijvoorbeeld in living labs met lokale stakeholders. De deelnemers zijn ervan overtuigd dat Nederland zich ook nog sterker kan manifesteren als proeftuin, ondersteund door een kennisinfrastructuur van ontwerpopleidingen en instellingen als Het Nieuwe Instituut en het INTI.

Plenair slotgesprek

In het slotgesprek praten Hermineke van Bockxmeer, directeur Media en Creatieve Industrie (Ministerie van OCW) en Yvonne van der Laan, afdelingshoofd Omgevingsstelsel en Ontwerp (Ministerie van IenM) onder leiding van moderator JaapJan Berg verder met de aanwezigen in de zaal. Het gesprek richt zich op de urgente en complexe opgaven waarvoor we ons gesteld zien waarbij de positie van het publiek opdrachtgeverschap, zowel lokaal als regionaal, verandert.

Transities, bijvoorbeeld op het gebied van energie en zorg, vragen om een nieuwe aanpak met een netwerk van stakeholders en betrokkenen. De nieuwe Omgevingswet sluit aan bij de realiteit van de energieke samenleving waarin vele partijen een bijdrage kunnen en willen leveren aan de vormgeving van onze leefomgeving. Overheden zullen de verantwoordelijkheid moeten nemen voor een integrale benadering waarbij alle aspecten van de leefomgeving samen worden gebracht in een Omgevingsvisie en een Omgevingsplan. Burgers, ondernemers, deskundigen, organisaties en andere partijen beschikken over de kennis en ervaring om daaraan bij te dragen. Dit zal leiden tot intelligente, integrale oplossingen met meer draagvlak die vaak gezonder, duurzamer en goedkoper zijn. Ontwerpkracht is daarbij een cruciale verbindende factor, want ontwerpers zijn bij uitstek in staat om verschillende vraagstukken in samenhang te benaderen en te navigeren in een zwerm van kennis.

De inzet van de AARO tot zover werpt zijn vruchten af maar kan nog verder aan betekenis en effect winnen. Daarom is het belangrijk de lijn van deze Actieagenda door te zetten en verder te versterken. Met het wegvloeiën van ontwerpkracht en ontwerpkracht bij de lokale overheden is een andere situatie ontstaan met meer ruimte voor nieuwe spelers. Het is belangrijk om daarbij de inzet van de ontwerpkracht verder te ondersteunen en te versterken. De gesprekspartners geloven dat er op dit punt veel te leren valt van praktijkvoorbeelden, bijvoorbeeld van projecten die eerder zijn ontwikkeld in het kader van de verschillende AARO-programma's. Het zichtbaar en toegankelijk maken van deze voorbeelden draagt bij aan kennisdeling, het versterken van netwerken en de vorming van nieuwe allianties.

Met de programma's uit de huidige Actieagenda zijn al veel aansprekende resultaten bereikt. Toch heeft de structurele verankering van ontwerpkracht nog veel aandacht nodig. De gesprekspartners willen zorgen voor rust en continuïteit in het stelsel van instrumenten waarmee de AARO vier jaar geleden is gestart. De samenwerking met de lead partners blijkt een goed model om doelgericht en in uiteenlopende situaties ruimte te bieden aan ontwerpkracht, zo constateren de gesprekspartners. Door de samenhang en samenwerking via allianties vanuit het netwerk van lead partners te versterken, wordt deze aanpak nog

effectiever. Ook organisaties en initiatieven van buiten dit netwerk worden actief uitgenodigd om aan te sluiten

Gesproken column

'Architectuur heeft behoefte aan culturele ruimte'

Joachim Declerck

Columnist Joachim Declerck, architect, theoreticus en partner van Architecture Workroom Brussels, sluit de plenaire sessie af met een gesproken column. Daarin wijst hij op het belang van een inhoudelijke, maatschappelijke agenda waarin de urgentie is verankerd van de opgaven waar wij voor staan. Daarvoor is 'culturele ruimte' nodig, zo luidt zijn betoog. Het is belangrijk dat wij de gelegenheid creëren voor overleg, voor uitwisseling en voor het experiment, zonder een directe verbinding te leggen met economische, maatschappelijke of beleidsmatige motieven. Dit biedt een vrijheid van denken die intelligente en baanbrekende oplossingen mogelijk maakt.

Auteur verslag: Catja Edens (Spatie)

Moderator bijeenkomsten: JaapJan Berg (Bergplaats)

Auteurs essays: Catja Edens (Spatie) i.s.m. Elsbeth Ronner